

TÜRKİYE DİN EĞİTİMİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Turkish Journal of Religious Education Studies

Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları altı ayda bir yayımlanan uluslararası ve hakemli bir dergidir.

Turkish Journal of Religious Education Studies is an international, peer reviewed and biannual journal.

Sayı/Number 7 • Haziran/June 2019 • ISSN 2149-9845 • E-ISSN 2636-7807

İmtiyaz Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü / Owner and Chief Executive Officer

Mehmet BAHÇEKAPILI

Baş Editör / Editor in-Chief

Mustafa USTA

Sayı Editörü / Editor

Hakkı KARAŞAHİN

Editörler / Editors

Siebre MIEDEMA (VU University Amsterdam)	Christopher G. ELLISON (The University of Texas at San Antonio)
Cemal TOSUN (Ankara Üniversitesi)	Recai DOĞAN (Ankara Üniversitesi)
Muhittin OKUMUŞLAR (Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi)	Zeki Salih ZENGİN (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Nurullah ALTAŞ (Atatürk Üniversitesi)	Michael NIELSEN (Georgia Southern University)
Ahmet KOÇ (Marmara Üniversitesi)	Friedrich SCHWEITZER (Eberhard Karls Universität Tübingen)
Mehmet BAHÇEKAPILI (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)	Süleyman AKYÜREK (Erciyes Üniversitesi)
Safnaz ASRİ (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)	Mohammed DERRADJ (University of Algeria II)
Ednan ASLAN (Universität Wien)	Kenan SEVINÇ (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Zuhal AĞILKAYA ŞAHİN (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)	Murat Şimşek (Necmettin Erbakan Üniversitesi)

Kitap Değerlendirme Editörleri / Book Review Editors

Hakkı KARAŞAHİN (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)	Ahmet GEDİK (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi) -
Ahmet Ali ÇANAKCI (Balıkesir Üniversitesi)	

Yayın Kurulu / Editorial Board*

Zuhal AĞILKAYA ŞAHİN, İstanbul Medeniyet Üniversitesi (TURKEY)	Ayman AGBARIA, University of Haifa (ISRAEL)
Muhsin AKBAŞ, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	Süleyman AKYÜREK, Erciyes Üniversitesi (TURKEY)
Ednan ASLAN, Universität Wien (AUSTRIA)	Safnaz ASRİ, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Nedim BAHÇEKAPILI, Islamitische Universiteit Europa (HOLLAND)	Mehmet BAHÇEKAPILI, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
İrfan BAŞKURT, İstanbul Üniversitesi (TURKEY)	Bayraktar BAYRAKLI, Marmara Üniversitesi (TURKEY)
Beza BİLGİN, Ankara Üniversitesi (TURKEY)	Ahmet Ali ÇANAKCI, Balıkesir Üniversitesi (TURKEY)
Mohammed DERRADJ, University of Algeria II (ALGERIA)	Abdurrahman DODURGALI, Marmara Üniversitesi (TURKEY)
Recai DOĞAN – Ankara Üniversitesi (TURKEY)	Christopher G. ELLISON, The University of Texas at San Antonio (USA)
Ahmet GEDİK, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	Recep Emin GÜL, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Hülya HACİSMAİLOĞLU, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	Michael NIELSEN, Georgia Southern University (USA)
Hakkı KARAŞAHİN, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	Recep KAYMAKCAN, Sakarya Üniversitesi (TURKEY)
Ahmet KOÇ, Marmara Üniversitesi (TURKEY)	Mustafa KÖYLÜ, Ondokuz Mayıs Üniversitesi (TURKEY)
Muhiddin OKUMUŞLAR, Necmettin Erbakan Üniversitesi (TURKEY)	Siebre MIEDEMA, VU University Amsterdam (HOLLAND)
Friedrich SCHWEITZER, Eberhard Karls University (GERMANY)	Halil İbrahim ŞENAVCU, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Bülent UÇAR, Universität Osnabrück (GERMANY)	Mustafa USTA, Marmara Üniversitesi (TURKEY)
Prof. Dr. Edmunt WEBER, Universität Frankfurt am Main (GERMANY)	Samet YAĞCI (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY))

*Soyadına göre alfabetik sırada / In alphabetical order by surname

Kapak Tasarımı / Cover Design

Furkan Selçuk Ertargin

Tasarım / Graphic Design

Mehmet BAHÇEKAPILI - Safnaz ASRİ

Baskı / Printed By - Baskı Tarihi / Printed Date

Limit Ofset – 27.06.2019

İNDEKSLER

İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETMENLERİNİN DEĞER ÖĞRETİMİNDE GERÇEKLEŞTİRDİKLERİ DERS DIŞI ETKİNLİKLER ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA*

Muhammed Esat ALTINTAŞ**

E-mail: maltintas@erciyes.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1677-9982>

Citation/©: Altıntaş, M.E. (2019). İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretmenlerinin değer öğretiminde gerçekleştirdikleri ders dışı etkinlikler üzerine nitel bir araştırma. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 7, 83-99.

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, araştırmamıza katılan İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi Öğretmenlerinin değer öğretiminde hangi ders dışı etkinlikleri, nasıl gerçekleştirdiklerini ortaya koymaktır. Bu çalışmada nitel araştırma modelinden yararlanılmıştır. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayalıdır ve bu çerçevede 24 tane İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretmeniyle görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen veriler “betimsel analiz” tekniği kullanılarak analiz edilip literatür ışığında değerlendirilmiştir. Araştırmamızda yer alan öğretmenlerin büyük çoğunluğunun değer öğretiminde ders dışı etkinlikleri etkili bir şekilde düzenleyemedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersi, Değerler eğitimi, Ders dışı etkinlikler, Öğretmenler.

* Bu çalışma 2014 yılında Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde kabul edilen “Öğretmenlerine Göre İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Değer Öğretimi” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Erciyes Üniv. İlahiyat F. Din Eğitimi Anabilim Dalı.

QUALITATIVE STUDY ON EXTRACURRICULAR ACTIVITIES USED IN VALUES EDUCATION BY RELIGIOUS CULTURE AND ETHICS COURSE'S TEACHERS

ABSTRACT

The aim of this study is to determine which and how extracurricular activities and activities used in values education by the teachers of Primary Religious Culture and Moral Knowledge who participated in our research. Qualitative research model was used in this study. Participation in the study was based on voluntary basis and in this context, 24 teachers from the Primary Religious Culture and Moral Knowledge course were interviewed. The data were analyzed by using descriptive analysis technique and evaluated in the light of literature. It was concluded that most of the teachers in our study could not organize extracurricular activities effectively in values education.

Keywords: Religious culture and moral knowledge course, Values education, Extracurricular activities, Teachers.

Giriş

Toplumların yaşadığı ahlaki sorunlara çözüm bulmak amacıyla belirli ahlaki değerlerin öğretimi konusunda özellikle son yıllarda genelde dünyada ve özelde ise Türkiye’de eğitim alanında değerler ve değer öğretimine yapılan vurgu ön plana çıkmıştır. Türk Milli Eğitimi Temel Kanununda, “Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları” başlığı altında, öğrencilere kazandırılması hedeflenen bazı değerlerden söz edilmektedir. Söz konusu kanunun ilgili maddesinde “Türk milletinin tüm fertlerini; beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı bir şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek” ifadelerine yer verilmiştir (MEB, 2010, s.1). Bu genel amacın yanı sıra, Türkiye’de 2005–2006 öğretim yılından itibaren resmen uygulamaya geçirilen ilköğretim programlarının temel öğeleri arasında doğrudan değerlere ve değer öğretimine yer verilmiştir. Bu doğrultuda ilk ve orta öğretim düzeyindeki ders programlarında geliştirilmesi gereken değerler, hazırlanan program tanıtım kitaplarında belirtilmiştir. Özellikle Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin öğretim programlarında, değerler ve değer öğretilmesiyle ilgili ayrı bir bölüm hazırlanmıştır (MEB, 2010).

Değer öğretiminde gerçekleştirilen etkinlikler uygulandığı mekâna göre iki şekilde sınıflandırılabilir: Ders içi ve dışı etkinlikler. Ders içi etkinlikler öğrenme süreçlerinin önemli bir bölümüdür. Ders dışı çalışmalara göre daha sıklıkla yapılması ve çok çeşitli yöntemlerin kullanılmasına imkân vermesi açısından dikkat çeker. Bu etkinliklerin en belirgin özelliği ders süresi içinde yapılmasıdır (Açıkgöz, 2003, s.85). Ders dışı etkinlik, ders süresi dışında öğretimi yapılan değerle ilgili içeriği konu alan, belli bir sürede, planlanmış, bireysel ya da

grupla gerçekleştirilen tüm faaliyetler olarak tanımlanabilir (Binbaşıoğlu, 2000; Demirel, 2007, s.123; 28; Gündüz, 2012, s.491).

Değer öğretiminde ders içi etkinlikler önemli olduğu gibi ders dışı etkinlikler de önemlidir (Varış, 1988, s.25). Ders dışı etkinlikleri, program dışı görmekten çok, programı tamamlayan ve programla birlikte uygulanan etkinlikler olarak değerlendirmek gereklidir (Babadoğan, 1990, s.746). Ayrıca ders dışı etkinlikler, programın destekleyici boyutudur ve bu etkinliklerle öğrenciler, derslerde kuramsal olarak aldıkları değerlerle ilgili bilgileri, uygulama boyutunda davranışa dönüştürme imkânına kavuşabilirler. Ders dışı etkinlikler, öğrencinin isteğine bağlı olduğu ve öğrencinin etkin bir şekilde rol aldığı etkinlikler olduğu için, öğrenci hem sıkılmadan çalışabilir hem de yaparak-yaşayarak deneyim kazanabilir (Köse, 2003, s.4).

Değer öğretiminde ders içi etkinliklerle kazandırılmaya çalışılan davranışlar, ders dışı etkinliklerle pekiştirilir ve kalıcılığı sağlanır. Burada önemli olan, ders içindeki etkinliklerle dışındakilerin birbiriyle tutarlı olması ve birbirini tamamlamasıdır. Değer öğretimiyle ilgili olarak öğrencinin gerek ders içinde, gerekse ders dışındaki tüm öğrenme yaşantılarının bir bütünlük içinde olması gerekir (Babadoğan, 1990, ss.745-746). Bunun için, değer öğretiminde, ders içi ve dışı etkinliklerin birlikte ele alınıp, birbirini tamamlar nitelikte düzenlenmesi gerekir (Binbaşıoğlu, 2000, ss.10-11; Hesapçıoğlu, 1994, ss.344-345).

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi programında değerlere ve değer öğretimine doğrudan yer verilmesi önemli bir gelişme olmakla birlikte değerlerin öğretmenler tarafından öğretime nasıl konu edildiği daha önemlidir. Zira öğretmenlerin öğretim anlayış ve becerilerinin niteliği öğretim programının etkili biçimde uygulanmasında belirleyicidir. Bir öğretim programının başarısı büyük ölçüde öğretmenlerin programı benimsemelerine ve programda belirlenen amaçlar doğrultusunda uygulamalar gerçekleştirmelerine bağlıdır. Okulda yapılan değer öğretiminin öğrencinin ahlaki gelişimi üzerinde önemli bir etkisi olduğu düşünülünce, İlköğretim DKAB dersi öğretmenlerinin değer öğretimine ilişkin görüşlerinin, deneyimlerinin ve uygulamalarının ortaya çıkarılması gerekir.

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretmenlerinin değer öğretimini nasıl gerçekleştirdiklerini incelerken, değer öğretiminin etkililiğiyle doğrudan ilgili olduğundan dolayı öğretmenlerin değer öğretiminde hangi ders dışı etkinlikleri, nasıl gerçekleştirdiklerine özellikle bakılması gerekir. İşte bu nedenle, araştırmanın temel problemini, *“İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretmenleri değer öğretiminde hangi ders dışı etkinlikleri, nasıl gerçekleştirmektedirler?”* sorusu oluşturmaktadır.

1. Yöntem

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretmenlerinin hangi ders dışı etkinlikleri, nasıl gerçekleştirdiklerini ortaya koymaya çalışan bu çalışmada nitel araştırma modeli benimsenmiştir. Bu araştırmanın temel veri toplama aracı mülakat olarak belirlenmiştir.

Bu araştırmada mevcut problemin derinlemesine ve ayrıntılı bir şekilde anlaşılabilmesi için sadece mülakat verilerinin yeterli olmayacağı düşüncesiyle nitel veri toplama tekniklerinden biri olan katılımsız gözlem de kullanılmıştır. Böylece bir veri toplama aracının sınırlılığı, diğer bir veri toplama aracıyla aşılmaya çalışılmıştır. Mülakatlar sonrasında elde edilen gözlem ve doküman verileri hem mülakat verilerinin doğruluğunun teyit edilmesini hem de mülakatta ortaya çıkmayan boyutların keşfedilmesini sağlamıştır. Bir de öğretmenin konuyla ilgili mülakattaki görüşleriyle sınıf içindeki uygulamaları birbirinden farklı olabilmektedir. Çeşitli veri toplama araçları (mülakat, gözlem, vb.) sayesinde araştırmacı, bu farklılıkları ortaya çıkarma ya da tutarlılığı saptama imkânına kavuşmuştur. Gözlemler yaparken ahlak öğrenme alanının uygulandığı dersler takip edilmiştir. Bir gözlem formu hazırlanıp kullanılmıştır; ama bununla yetinilmemiştir, alan notları (field notes) olarak da adlandırılan ayrıntılı gözlem notları da tutulmuştur. Araştırmamızda kullanılan gözlem formunda yer alan davranış listeleri, gözlem notlarının incelenmesinde yardımcı bir araç olarak kullanılmıştır; asıl olarak gözlem esnasında ve sonrasında tutulan ayrıntılı alan notları (field notes) temel gözlem verileri olarak kullanılmıştır. Gözlenen olgu, çevresel değişkenlerden bağımsız bir şekilde gözlemlenmeye çalışılmıştır; ortam içerisinde davranışlar birbiriyle ilişkili olacak bir biçimde bütüncül olarak gözlemlenerek alan notlarının tutulmasına özen gösterilmiştir. Derste geçen bütün konuşma metinlerinin ve davranışlarının kaydedilmesi yerine incelenen durumlara ve gözlem esnasında tespit edilen önemli davranış ve sözlere yönelik betimleyici alan notları tutulmuştur. Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak adına gözlem esnasında tutulan alan notlarının objektif olmasına ve araştırmacının yorum ve düşünceleriyle karıştırılmamasına özen gösterilmiştir. Araştırmacının yorumları gözlem notlarından ayrı tutulmuştur. Araştırmamızda gözlem öğretmenlerin değer öğretimiyle ilgili neleri bildiğinden çok, neleri, nasıl yaptığını görme imkânı vermiştir; ayrıca öğretmenlerin değer öğretimi uygulamaları hakkında derinlemesine ve ayrıntılı veriler sağlamıştır. Nitel araştırmada birden fazla veri toplama aracının kullanılması, araştırmanın veri tabanını zenginleştirmiş, araştırma sonunda ulaşılan bulguların daha geniş bir bakış açısıyla ele alınmasını ve alternatif yorumlara ulaşılmasını mümkün kılmıştır.

1.1. Katılımcılar

Bu araştırmanın çalışma grubunu belirlemek için nitel araştırma modelinde yer alan “amaçlı örneklem seçme yöntemi” kullanılmıştır. Örneklem belirlenmesinde amaçlı örneklem seçme yollarından biri olan “maksimum çeşitlilik” örneklemesinden yararlanılmıştır. 2014 yılında gerçekleştirilen bu araştırmaya Kayseri il merkezinde görev yapan 24 DKAB öğretmeni katılımcı olarak seçilmiştir. Araştırmaya 15’i erkek 9’u kadın olmak üzere toplam 24 öğretmen katılmıştır. Görüşmeye katılan öğretmenlerin 9’u 1-5 yıl, 5’i 6-10 yıl, 3’ü 11-15 yıl, 2’si 16-20 yıl, 5’i ise 21 yıl ve üzeri mesleki hizmet süresine sahiptir. Öğretmenlerin mezuniyet durumu incelendiğinde, öğretmenlerin 4’ü Eğitim Fakültesi DKAB, 6’sı İlahiyat Fakültesi İDKAB, 1’i İlahiyat Yeni Lisans, 10’u İlahiyat Eski

Lisans, 2'si Yüksek İslam Enstitüsü ve 1'i İlahiyat Ön lisans mezunudur. Öğretmenlerin lisansüstü eğitim durumu incelendiğinde, 12 öğretmen yüksek lisans eğitimi almıştır. Ayrıca, öğretmenlerin 19'u devlet okulunda ve 5'i ise özel okulda görev yapmaktadır.

1.2. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Araştırmamızda nitel araştırma modelinde yer alan “betimsel-yorumlayıcı analiz” tekniği kullanılmıştır. Betimsel analiz tekniğinin tercih edilmesinin nedeni, araştırmamızın kuramsal çerçevesinin temel boyutlarının önceden oluşturulmuş olmasıdır. Araştırmamızda nitel verilerin analizinde NVivo 10 adlı program kullanılmıştır. Araştırmamızda nitel verilerin analizinde öncelikle görüşmelerden ve gözlemlerden elde edilen veriler Word belgesi olarak bilgisayara kayıt edildikten sonra NVivo 10 nitel veri analizi programına tek tek aktarılmıştır. Araştırmamızda mülakat ve gözlem verilerinin Nvivo 10'da analizi yapılmadan önce öğretmenlerin mülakatta ne demek istedikleri ve gözlemlerde ne yaptıkları bütüncül olarak anlamaya çalışılmıştır. Araştırmamızda, görüşülen öğretmenlerin görüşlerini ve gözlemlerde yaptıklarını aynen yansıtmak amacıyla, kod isimlerin kullanıldığı ve tırnak içine yerleştirilen ‘aynen alıntılara’ sık sık yer verilmiştir. Görüşme ve gözlem verilerinden aynen alıntılar yapılırken görüşmecinin kod ismi verilmiştir. Görüşme ve gözlem yapılan kişilerin kimliklerinin gizli tutulması için öğretmenlere Ö1, Ö2, Ö3...şeklinde kodlar verilmiştir. Bulguları raporlaştırırken, her katılımcının söylediğine ve yaptığına tek tek yer verilmemiştir. Zira onlar farklı şekilde ifade etmelerine rağmen birbirine yakın noktalara temas etmektedirler. Çünkü alıntıların işlevi, sadece bir kişinin görüşlerini ve tecrübelerini göstermek değil aksine aynı düşünceleri paylaşan insan gruplarını temsil etmek için o alıntılara yer vermektir. Elde edilen bulgular aynen alıntılar şeklinde ortaya konduktan sonra, araştırmacı bu bulgularla ilgili yorum ve açıklamalarda bulunmuştur. Çünkü araştırmacının yorumlarının, aynen alıntılarla desteklenmesi yorumların inandırıcılığını artırabilir. Bulguların yorumlanması aşamasında konuyla ilgili literatürden önemli ölçüde yararlanmaya çalışılmıştır. Bunun için araştırmada bulgular betimlendikten sonra ilgili literatürden alıntılar yapılarak ve sık sık aynen alıntılara göndermeler yapılarak bulgular anlamlandırılmaya çalışılmıştır, neden-sonuç ilişkileri irdelenmiş, bir takım sonuçlara ulaşılmış ve bu sonuçların, diğer araştırma sonuçlarıyla ne derece uyduğu veya çeliştiğine işaret edilmiştir.

2. Bulgular ve Yorumlar

Araştırmaya katılan öğretmenlerin değer öğretiminde kullandıkları ders dışı etkinlikleri tespit edebilmek için mülakatlarda onlara *‘Değer öğretimiyle ilgili ders dışı etkinlikler düzenler misiniz? Düzenliyorsanız, ne tür etkinlikler düzenlersiniz? Bu etkinlikleri nasıl düzenlersiniz?’* sorusu sorulmuştur. Bu kategoriyle ilgili olarak öğretmenlerin her birinin hangi temalara değindiğiyle ilgili ayrıntılı bilgi için Tablo 1'e bakılabilir.

Tablo 1. Öğretmenlerin Değer Öğretiminde Gerçekleştirdikleri Ders Dışı Etkinlikler

	Geziler	Ev Ödevleri	Kulüpler
Ö1	X	X	X
Ö2	-	X	-
Ö3	-	-	-
Ö4	X	X	-
Ö5	-	-	-
Ö6	X	X	-
Ö7	-	X	-
Ö8	X	X	X
Ö9	X	X	X
Ö10	-	X	-
Ö11	X	X	-
Ö12	X	-	-
Ö13	-	-	X
Ö14	X	-	X
Ö15	X	X	X
Ö16	-	-	-
Ö17	X	-	-
Ö18	X	X	X
Ö19	X	-	-
Ö20	-	X	-
Ö21	X	-	-
Ö22	X	X	X
Ö23	-	-	X
Ö24	X	X	-
%	62.5	58.3	37.5

Öğretmenlerin gerçekleştirdikleri ders dışı etkinlikler geziler, ev ödevleri ve kulüp etkinlikleri olmak üzere üç temada kümelenmiştir.

2.1. Geziler

Değer öğretiminde gerçekleştirilen ders dışı etkinlikler kategorisinde yer alan birinci tema, *gezilerdir*. Araştırmaya katılan 15 öğretmen (%62.5), değer öğretimiyle ilgili olarak çeşitli geziler gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Öğretmenlerle yapılan mülakatlarda bununla ilgili elde edilen veriler, aşağıdaki örneklerde görülmektedir:

“Veren el derneği gibi yerlere qiderek yardımlaşma duygusu verilmeğe çalışılıyor. Kimsesizler yurduna götürüyoruz. Trafik vakfına gidiyoruz kuralları öğrenmeleri için. Mesela bir körler okuluna götürüp verilmiş olan sağlığın ve sıhhatin, göz nimetinin, anlaşılmasına katkı sağlıyoruz. Kızılay’a qidiyoruz kan bağışı yapılıyor.” (Ö17)

“4. ve 5. sınıflara cami ziyareti yaptırıyorum.”(Ö12)

“Erciyes’e kayak yapmaya götürmem basit bir sosyal faaliyet değil, burada bile birçok değerın öğretilmesi var.” (Ö1)

“Arkadaşlık ilişkilerinin kardeşlik ölçüleri içerisinde olması amacıyla piknik, topluca yemek, topluca kahvaltı, sinema, vb. ders dışı etkinlikler yaparız.” (Ö14)

“Değerler eğitimi ile ilgili olarak kabristan ziyareti, huzurevlerine ziyaret, kardeş okulumuzu ziyaret etme gibi ders dışı aktiviteler yaptık.” (Ö21)

“Gruplarla piknik, cafeye gitme gibi etkinlikler yapıyoruz.”(Ö19)

“Yardımlaşma derneklerine götürüyoruz. Yardımlaşma kampanyası yaptık, fakir bir çocuğa tekerlekli sandalye aldık, bu gibi şeylerde o yardımlaşma kuruluşlarına gittik.” (Ö22)

“Değerler eğitimiyle ilgili ders dışı etkinlik olarak birkaç kez huzurevine götürdüm öğrencilerimi.” (Ö9)

“Ben bir yardım kampanyası düzenlemiştim yardımseverlik değeri bağlamında. Okulumuzda fakir öğrenciler çok fazla. Sınıflarda hem gıdasal hem kıyafet hem de maddi para olarak takibatını yaptık. Olağanüstü yardım toplandı. Daha sonra öğrencilerle birlikte fakir ailelerin evlerine geziler düzenledik ve toplanan paraları verdik.” (Ö11)

“Bu sene 3. sınıfların öğretmeni muhtaç olan bir öğrencisi için yardım istedi. Ben de qirdiğim sınıflarda duyuru yaptım, daha sonra beraber ziyarete gidip topladığımız malzemeleri götürdük. Bir de sene içerisinde ahlaklı olanları pikniğe götürüyoruz.” (Ö18)

“Çocukları değer eğitimi bağlamında huzurevine götürüyorum yılsonunda. Bizim mahallede pek çok evde yaşlı mutlaka var. Kimisi yatalak, kimisi çok muhtaç. Çocukların kendileri de ileride o hale gelecekler, o durumu yaşayacaklar. Hissetmelerini de istiyorum. Yaşlıların kendi evlerinde olmasının ne katkısı olabilir sorusunun üzerinde gezi dönüşü konuşuyoruz, birlikte değerlendirmesini yapıyoruz.”(Ö4)

Yukarıdaki öğretmen görüşlerinde de görüleceği üzere 15 öğretmenin (%62.5) vatan sevgisi, barış ve huzur içerisinde yaşama, merhamet, saygı, sevgi, hoşgörü, sorumluluk, vb. ahlaki değerlerin kazandırılmasına katkı sağlamak için şehitliklere, huzurevlerine, yetiştirme yurtlarına, tarihi yapıları, piknik alanlarına, yardıma muhtaç ailelere, vb. yerlere

geziler düzenlemesi, öğrencilerin söz konusu değerlerle ilgili öğrenme yaşantıları geçirmelerinde oldukça yararlı olabilir. Çünkü öğrenciler geziler vasıtasıyla değerleri yaparak ve yaşayarak öğrenme imkânı elde edebilirler. Bu tür geziler, öğrencilerin derste teorik olarak gördükleri değerleri, zihinlerinde daha da somutlaştırmalarına ve uygulamalarına katkı sağlayabilir. Geziler neticesinde edinilecek tecrübenin öğrenci açısından yararlı ve değerli olabilmesi için en önemli husus, öğretmenlerin değer öğretiminin amaçlarına hizmet edecek biçimde gezileri düzenleyebilmesidir. Bu durum, ilköğretim DKAB dersi öğretim programında şu şekilde ifade edilmiştir: *“Gezilerin amaca hizmet etmesi için gezi öncesinde nelere dikkat edileceğinin belirlenmesi, gezi sırasında gezideki gözlemlerin kaydedilmesi ve gezi sonunda toplanan bilgilerin sınıflanması gibi etkinliklere yer verilmelidir.”* (MEB, 2010, s.28)

Ders dışı bir etkinlik olarak geziler düzenlediklerini ifade eden öğretmenlere mülakatlarda söz konusu etkinlikleri nasıl düzenledikleri sorulduğu zaman onlar sadece gezilecek yere gidip geldiklerini ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin gezilerle ilgili ayrıntılı bir plan yapmadıkları, öğrencilerin gezi esnasında neyi gözleyeceklerini açıklayarak öğrencileri geziye hazırlamadıkları, gözlem formu kullanmadıkları, sınıfa döndüğünde ise gezinin değerlendirmesini yapmadıkları ve gözlemleri sınıfta tartışmadıkları anlaşılmıştır. Gezilerin değer öğretiminin amaçlarına katkı sağlayabilmesi için öğretmenlerin gezide ön hazırlık, güdüleme, amaçlılık, planlılık, rehberlik edilmesi, gezi sonrası değerlendirme gibi birtakım ilkelere uyması gerekir (Aydın, 1996, s.156; Aydın, 2012, s.109; Bilen, 1999, s.118; Tosun, 1993, ss.26-27). Araştırmamızda yer alan bazı öğretmenlerin yaptıklarını söyledikleri gezilerin gezip görmek, eğlenmek amacıyla yapılan rastgele, gelişigüzel bir geziden farklı olmadığı izlenimi edinilmiştir. Birtakım rehber ilkelere dikkat etmeden yapılan geziler ise emek, zaman ve para israfıyla ve öğrencilerin gezilerden nitelikli tecrübe edinmemesiyle sonuçlanabilir. Araştırmamızda yer alan öğretmenler arasında bu konuda tek istisna, Ö4 olmuştur. Ö4, geziden önce plan yaptığını ve gezi sonrası öğrencilerle değerlendirme yaptığını ifade etmiştir. Ö4'ün dersinde yapılan gözlemlerde de daha önce gerçekleştirilen huzur evi gezisinin değerlendirmesini öğrencilerle yaptığı görülmüştür:

“Öğretmen: ‘Günlük hayatımızın devam etmesi açısından yardımlaşma önemli midir? Ne düşünürsünüz bu konuda? Öğrenci: ‘Yardımlaşma önemlidir, mesela biz geçen hafta Huzurevine gitmiştik.’ Öğretmen: ‘Ne hissettin orada?’ Öğrenci: ‘Çok heyecanlandım ve mutlu hissettim’ Öğretmen: ‘Ne yaşadınız orada-?’ Öğrenci: ‘Yanında oturdum, sohbet ettik, şiir okuyunca mutlu olduklar’ Öğretmen: ‘Sence yaşlılar orada zor durumdalar mı?’ Öğrenci: ‘Biraz zor durumdalar’ Öğretmen: ‘Ne tür zorluklar yaşıyorlar?’ Öğrenci: ‘ Mesela torun özlemi var’ Öğretmen: ‘Siz nasıl sarılıyorlardı, gözünüzün içine bakıyordu, biz onlara moral verdik, dertlerini paylaştık.’ dedi ve anlatıma devam etti.”

Ders dışı etkinlik olarak geziler yaptıklarını ifade eden öğretmenlerden 5’i, çeşitli problemlerle karşılaştıklarından dolayı gezi türü etkinlikleri değer öğretiminde etkin bir

şekilde gerçekleştiremediklerini kendileriyle gerçekleştirilen mülakatın başka bir yerinde ifade etmişlerdir. Öğretmenlerle yapılan mülakatlarda bununla ilgili elde edilen veriler, aşağıdaki örneklerde görülmektedir:

“Devlet okullarında sosyal esirgeme kurumu, huzurevi, vb. etkinlikleri yapma noktasında imkânlarımız yok. Saat kısıtlı, bir saatlik etkinlik saatinde gitmek için araba bulmak lazım, okul müdürünün izin vermesi lazım, senin onu götürüp getirecek imkânlarının olması lazım. Bir yere götürsen öteki öğretmenin dersi kalır. Sıkıntı olduğundan ders dışı etkinlikler pek olmuyor.”(Ö15)

“Çocuk esirgeme kurumuna ve huzurevine özellikle küçük çocuklar etkilendikleri için izin vermiyorlarmış. Çocukların oradan geldikten sonra çok üzülüklerini ifade etmişler. Daha üst kademedeki olanlar gidiyor ama küçük çocukları götürmüyoruz.”(Ö22)

“Camiler haftasında, konumuzda bir değer olarak camiydi, çocukları Camii Kebir’e götürdüm. Şöyle bir şey daha var, bazı idarecilerin tersliğinden mi kaynaklanıyor yoksa sınıfa göre mi değişiyor hala 5.sınıfları götüremedim. Her fırsatta söylüyorum müdüre götürelim, artık vazgeçtim söylemekten, dilekçe yazdım hocam şunları camiye götürelim diye, istiyorum bu benim eğitimim, caminin ne demek olduğunu içinde anlatmak istiyorum, yaşayarak anlatmak istiyorum...”(Ö24)

“Göreve her başladığımda her ideal öğretmen gibi huzurevine veya çocuk esirgeme kurumuna götüreyim diye çok istedim ama okul yönetimi bu konuda yardımcı olmuyor. Ben burada piknik düzenlemek istediğime dair dilekçemi müdür yırttı attı. Hocam başımıza iş mi alacağız bahanesiyle. Bu türlü etkinlikler birlik, beraberlik, dayanışma, vb. değerlerin öğrenilmesinde önemlidir, destekliyorum ama okul yönetiminden destek görmüyorum. 14.30 da dersler bitiyor, ek etkinlik yapmak istiyorum bazen. Buna aileler izin vermiyor ve okul idaresi kalmıyor okulda hemen çekip gidiyor.” (Ö18)

“Huzurevine gidiliyor, pikniğe gidiliyor, geçmiş yıllardaki müdürümüz iyiydi, kiliseye giderdik. Zaman zaman oluyor ama bu sene yeni gelen müdürümüz çok problemlerle bir adam olduğu için hiç dışarıya açılmıyorum. Bu tür şeyleri engelliyor. Onun için ondan bu türlü taleplerde bulunmuyorum.” (Ö23)

Yukarıda yer alan Ö18, Ö23, Ö24 kodlu öğretmenlerin ifadelerinde görüleceği üzere bazı öğretmenler, okul yönetimlerinin ders dışı bir etkinlik olarak geziler gerçekleştirmelerinin önünde engel olduklarını ifade etmişlerdir. Hatta Ö18’in “Burada piknik düzenlemek istediğime dair dilekçemi müdür yırttı attı.” ifadesinde de görüleceği üzere bazı okul yöneticileri, buldukları makamdaki yetkilerini kötüye kullanarak öğretmenlerin öğretim girişimlerini engellemekte ve öğretmenleri küçük düşürücü hareketlerde bulunmaktadır. Bunun temel nedeni, gezilerde karşılaşılabilecek olumsuzluklar karşısında

okul yöneticilerinin yasal sorumluluk almaktan kaçınmaları olabilir. Okul yönetimlerinin bu konudaki olumsuz tavırları, öğretmenlerin geziler düzenleme konusundaki isteklerini azaltabilir. Ö22'nin ifadesinde görüleceği üzere çeşitli kurumların yöneticilerinin, öğretmenlerin gezi faaliyetlerine izin vermedikleri anlaşılmaktadır. Bu tür problemler, ilgili kurumlarla daha iyi iletişim sağlanarak aşılabılır. Ö15 ise gezi türü etkinliklerin geniş bir zaman ve maliyet gerektirmesinden dolayı gezileri pek gerçekleştiremediklerini ifade etmiştir. Böyle durumlarda öğretmenler, okula yakın yerlere kısa süreli geziler düzenleyebilir.

Özetle, araştırmamızda yer alan öğretmenlerin (Ö4 hariç), ders dışı bir etkinlik olarak gezileri etkili ve verimli bir şekilde kullanma noktasında eksiklikleri olduğu söylenebilir.

2.2. Ev Ödevleri

Değer öğretiminde gerçekleştirilen ders dışı etkinlikler kategorisinde yer alan ikinci tema, *ev ödevleridir*. 14 öğretmen (%58.3), değer öğretiminde ev ödevlerinden yararlanmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerle yapılan mülakatlarda bununla ilgili elde edilen veriler, aşağıdaki örneklerde görülmektedir:

“Ayet buldurma yoluyla değerleri öğretmeye çalışıyorum. Bunu genelde eve ödev olarak veriyorum. Peygamberimizde bulunan ahlaki değerlerle ilgili Kuran’da geçen ayetleri bulup getirmelerini istiyorum. Ayrıca öğretimini yaptığımız değerlerle ilgili slayt ödevleri veriyorum.” (Ö18)

“Ders kitabında yer alan etkinlikleri derste yaptırmıyorum ve eve ödev olarak veriyorum.” (Ö20)

“Cocuklara ödevler veriyorum veya o değerle ilgili kırk hadis ezberlemelerini istiyorum evde.” (Ö22)

“O değerlerle ilgili öğrencilere özet ödevi veriyorum ara sıra. Anlatacağım konuların özetini çıkarmalarını istiyorum kitaptan.” (Ö9)

“Ahlak alanıyla ilgili Peygamberimizin ahlaki tamamlamak için gönderilmesi konusunu hazırlan getir şeklinde ödev veriyorum.” (Ö23)

“Mesela öğrencilere ‘Namazın insana kazandırdıkları nelerdir’ i ödev olarak veriyorum. Öğrenci müzikli slayt olarak hazırlıyor.” (Ö15)

“Sonraki derslerimi yapacağım zaman, çok yoğun bir bilgi eksikliği var da benim programımı anlatmamı engelleyecek bir şey varsa o zaman ders dışı çalışmalarla, ihtiyaçlarına göre ek çalışmalar veriyorum ya da ders başlamadan önce sınıfta tespit ettiğim eksiklikleri gidermek için özet notları fotokopi yoluyla çoğaltır ve gelmeden önce şu konular hakkında bilgi sahibi olmanız gerekir diyorum.” (Ö1)

“Her sınıfta her hafta sadece iki öğrenciye farklı ev ödevi veririm, birisine dinimizle ilgili 5 tane soru yaz, cevaplarını da kendin araştırıp getir, dersin bitmesine yirmi dakika kala soracağız. Birisine de söylerim aklına ne geliyorsa dinimizle ilgili bir konuyu araştır, yarım sayfa yaz getir. Haftaya derste bunu sen anlatacaksın. Amacım, o konuyla ilgili hem yazanın hem sınıfın bilgisi olsun.” (Ö24)

“Buğün eve gittiğinizde yaptığınız beş iyiliği yazın ya da beş kötülüğü yazın. Ders dışında, asıl hayatın içerisinde bu değerleri hayatına geçiriyor mu? Zaten bunları hayatına geçirmiyorsa, benim derste onları öğretmek için yaptığım etkinliklerin faydalı olacağını düşünmüyorum.” (Ö2)

“Güvenilir olmak ile ilgili mesela ders dışı ödevler veriyorum, ders içinde yapılan öğretime katkı sağlaması için. Öğrencilere ailelerini ve çevrelerini bu değer bağlamında gözlemler yapmalarını istiyorum. Etrafınızda bir hafta gözlem yapın diyorum, hangi davranışları size dürüst geldi, hangi davranışları dürüst değil. Bunları liste halinde yazın. Haftaya getirin. Ve getirdiklerini sınıfta paylaşımlarını istiyorum.” (Ö7)

Yukarıdaki öğretmen görüşlerinde de görüleceği üzere 14 öğretmenin (%58.3), öğrencilerin ders içerisinde öğrendikleri bilgileri pekiştirmelerine, bir sonraki konuya hazırlıklı olmalarına ya da konuyla ilgili yeni bilgiler edinmelerine yönelik ev ödevleri verdikleri anlaşılmaktadır. İlköğretim DKAB öğretmenlerinin, öğretim programında yer alan tüm değerleri haftada iki saatlik bir süre içerisinde öğretmesi zor olduğundan, ev ödevlerinin önemi daha da artmaktadır. İlköğretim DKAB dersinin ders saati, genellikle öğrencilerin değerler konusunda uygulama yapmalarına olanak vermeyecek kadar kısadır. Bundan dolayı ev ödevleri, değerlerle ilgili önceden öğrenilen bilgilerin ve becerilerin pekiştirilmesi, zaman darlığı nedeniyle de söz konusu edilmeyen kısımların öğrenilmesi ve öğrencilerin yeni konulara bilişsel ve duyuşsal açıdan hazırlıklı gelebilmeleri için uygun bir imkândır. Ayrıca ev ödevleri öğrencilerin sorumluluk, paylaşma, yardımlaşma gibi çeşitli ahlaki değerleri kazanmalarına da yardımcı olabilir (Alaylıoğlu & Oğuzkan, 1976, s.299; Aydın, 1996, s.183; Babadoğan, 1990, s.758; Korkmaz, 2012, s.170).

Ev ödevlerinin yukarıda bahsedilen işlevleri yerine getirebilmesi için öncelikle öğretmenlerin ders öncesi hazırlık aşamasında öğrencilere verilecek ödevleri planlamaları gerekir. Ama araştırmamıza katılan öğretmenlerle yapılan mülakatlarda ders öncesi yapılan hazırlık kapsamında, ödevleri belirlediğini söyleyen herhangi bir öğretmene rastlanılmamıştır. Nitekim bu durum, öğretmenlerin ev ödevlerini verme niteliklerine yansımaktadır. Örneğin Ö24’ün “*Birisine de söylerim aklına ne geliyorsa dinimizle ilgili bir konuyu araştır, yarım sayfa yaz getir.*” şeklindeki ifadesinde de görüleceği üzere söz konusu öğretmen, ödevin hangi kazanımla ilgili olduğunu belirtmeden öğrencilere ev ödevi vermektedir. Bunun en önemli nedeni, öğretmenin ders öncesi ne

hedeflerle/kazanımlarla ne de ev ödevleriyle ilgili herhangi bir planlama yapmasıdır. Böyle bir anlayışla verilen ev ödevlerinin öğrenciye pek fazla katkı sağlamayacağı aşikârdır.

Öğretmenlerin verdikleri ev ödevlerinin niteliği önemlidir. Ö9, Ö22, Ö24 kodlu öğretmenlerin ifadelerinde görüleceği üzere bazı öğretmenlerin, tekrar ve ezberlemeye dayalı, bireysel farklılıkları gözetmeyen genel ödevler verdikleri anlaşılmaktadır. Öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirici ve bireysel farklılıklarını göz önüne alıcı nitelikte olmayan ev ödevleri, öğrenciler için istenen yararları sağlamada yeterli değildir. Bundan dolayı öğretmenler, öğrencilerin yaratıcı özelliklerini geliştirici ödevler verebilmelidir. Ayrıca öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun ödevler vermek de ödevin kalitesini ve amaca uygunluğunu artıran önemli bir unsurdur.

Ö20'nin mülakattaki ifadesinde de görüleceği üzere söz konusu öğretmen, ders kitabında yer alan etkinlikleri eve ödev olarak verdiklerini ifade etmiştir. Öğretmenin ders kitabında bulunan etkinlik görevlerini ev ödevi olarak verme nedeni, zaman baskısının ve konuları yetiştirme kaygısının bir sonucu olabilir. Nitekim Ö20 kendisiyle yapılan mülakatın başka bir yerinde *"Öğretim programı çok sıkışık olmasa rahat rahat işlerim. Ders saati yetmeyebiliyor. Biraz ayrıntılı durduğum için yetiştiremiyorum. Müfredatı yetiştirmeye çalışıyorum."* şeklinde değerlendirmeleri, bu tespiti teyit eder niteliktedir. Böyle bir anlayış bazı öğretmenlerin, öğretim yöntemleri ve zaman yönetimi açısından eğitim yaklaşımlarını gözden geçirmelerinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Ö2 ve Ö7'nin ifadelerinde de görüleceği üzere bazı öğretmenler, ev ödevlerini öğrencilere değerler konusunda araştırma ve gözlem yapma amacıyla verdiklerini ifade etmişlerdir. Değerlerle ilgili bilgilerin, ders süresi içerisinde öğrencilere teorik bir bilgi biçimindeki bir enformasyon gibi aktarılması mümkün değildir; çünkü bu tür bilgiler, enformasyon türü bilgiler olmaktan ziyade bir "beceri"ye ve bir "yapabilme"ye işaret eden bilgilerdir (Pieper, 1999, s.122). Bu sebeple Ö2, Ö7 gibi bazı öğretmenlerin, öğrencilerin kendilerinin ve çevresindeki diğer insanların değerlerle ilgili "yaptıklarını" gözlemlemeye yönelik ev ödevleri vermeleri, ders içerisinde öğretilenlerin, gerçek hayat durumlarıyla ilişkisinin öğrencilerce kurulabilmesi açısından önemlidir.

Araştırmamızda yer alan öğretmenlerin derslerinde yapılan gözlemlerde 10 öğretmenin (%41.6), bir takım ödevler verdikleri veya verilen ödevleri kontrol ettikleri görülmüştür. Öğretmenlerin derslerinde yapılan gözlemlerde bununla ilgili elde edilen veriler, aşağıdaki örneklerde görülmektedir:

"Öğretmen: 'Geçen hafta bugünkü dersle ilgili ödev vermiştim' dedi. Öğrenciye ödevin ne olduğunu sordu. Belirli ayet ve hadislerin ezberlenmiş olması gerektiğini ifade etti. Öğrenciler böyle bir ev ödevinin verilmediğini topluca dile getirince, öğretmen kendisinin de tam hatırlamadığını söyleyerek, konuyu hızlıca değiştirdi." (Ö7 ders gözlem notu)

“Öğretmen ‘neydi ödevimiz diye’ öğrencilere sordu. Öğrenciler ‘kandil ve geceleri’ şeklinde cevap verdi.” (Ö11 ders gözlem notu)

“Öğretmen ‘ödev veriyim mi’ diye sınıfa sordu. Öğrencilerin yarısı evet, yarısı hayır dedi. Ders kitabının sonundaki ödevleri yapmalarını istedi. Sonra ‘Peygamberimizin anne-babaya saygı değeriyle ilgili hadislerini ezberleyeceksiniz.’ dedi ödev olarak.” (Ö22 ders gözlem notu)

“ Öğretmen ders bitiş zili çaldığı anda sınıfa ‘Size bir ödev vereceğim. Kötü alışkanlıklarla ilgili çözüm önerilerinizi yazıp geleceksiniz.’ dedi ama öğretmenin dinleyen öğrenci olmadığı görülmüştür.” (Ö10 ders gözlem notu)

“Öğretmen dersin ortasında ‘ödevini getirmeyenler haftaya getirsin.’ dedi. Öğretmen dersin sonunda ‘ödev olarak bu ünitenin üç sayfasını okuyup gelelim.’ dedi.” (Ö15 ders gözlem notu)

“Öğretmen: ‘Kandille ilgili anlatılanları birkaç cümleyle özetliyorsunuz, önümüzdeki hafta bakacağım. Ayrıca üç tane konu işledim, bununla ilgili hadisler deftere yazılacak ve ezberlenecek evde’ dedi.” (Ö20 ders gözlem notu)

“Öğrenciler öğretmene ‘ödevlerimize bakmayacak mısınız’ diye sık sık soruyor. Öğretmen hiçbir cevap vermiyor. Dersin sonuna doğru bir öğrenci ‘öğretmenim ödev veriyorsunuz ama bakmıyorsunuz, iki kişi yapmış koca sınıfta, bu nasıl adalet niye bakmıyorsunuz ki’ dedi. Öğretmen: ‘Siz konuşun böyle ne güzel oluyor’ dedi ve öğrenciye kızdı.” (Ö14 ders gözlem notu)

Ö7, Ö11, Ö22 kodlu öğretmenlerin yukarıda yer alan gözlem notlarında da görüleceği üzere bazı öğretmenlerin, herhangi bir hazırlık yapmadan ev ödevlerini verdikleri görülmektedir. Ayrıca öğretmenlerin derslerinde yapılan gözlemlerde öğretmenlerin hiçbirinin, ödevin amacıyla ilgili öğrencilere bilgi vermedikleri görülmüştür. Mülakatlarda söz konusu öğretmenlerin, ne hedeflerle/kazanımlarla ne de ev ödevleriyle ilgili ders öncesi hazırlık yaptıkları ortaya çıkmıştır. Hâlbuki amaçları belirlenmeden verilen bir ödev, sadece formalite gereği verilmiş olur ki, bu da istenilen faydayı vermeyebilir.

Ö7, Ö15, Ö20, Ö22 kodlu öğretmenlerin yukarıdaki gözlem notlarında da görüleceği üzere bazı öğretmenlerin, öğrencilere tekrar ve ezbere dayalı ödevler verdikleri görülmektedir. Öğrencilerden ezbere dayalı ödevler istenmesi, onların ödevlere karşı ilgilerini azaltabilir. Söz konusu öğretmenlerin derslerinde yapılan gözlemlerde onların kalıp bilgileri öğrencilere aktarmaya çalıştıkları göz önünde bulundurulunca, bir de onların ezbere ve tekrara yönelik ödevler vermeleri, öğrencilerde bıkkınlığa yol açabilir. Eğer değer öğretiminde bıkkınlığa yol açacak ders içi ve dışı etkinlikler yapılıyorsa, orada değerlerin anlamlı öğrenilmesinden söz etmek mümkün olmayacaktır. Çünkü değer öğretiminde ev ödevlerinin verilmesindeki amaç, öğrencilerin değerler konusunda bilgileri depolamasını artırmak değildir; aksine öğrencilerin öğrenmeye çalıştıkları değerleri günlük hayatta yapabileceği uygulamalar içerisinde olmalarını sağlamaktır.

Ö14'ün yukarıdaki gözlem notunda da görüleceği üzere bazı öğretmenlerin, verdiği ödevleri kontrol etmediği ve öğrencilerin bununla ilgili taleplerine de kızarak karşılık verdiği görülmektedir. Öğretmenin verdiği ödevi kontrol etmemesi yani yaparla yapmayı ayırt etmemesi çocukta hakkaniyet-adalet değerinin örselenmesine neden olabilir. Aslında öğretmen bu tutumuyla bir değeri öğretmek yerine onun öğrenilmesini engelleyebilir. Eğer öğretmenler öğrenciye herhangi bir geribildirim sağlamayacaksa, eve ödev vermenin zaten bir anlamı yoktur. Ev ödevlerinin amaçlarına ulaşım ulaşmadığı veya öğrencilere istenilen davranışları kazandırıp kazandırmadığının kontrolü için, bu etkinliklerin planlanması kadar değerlendirilmesi de gerekmektedir. Bu değerlendirmeler, genellikle etkinliklerin sonunda yapılır (Aydın, 1996, s.188; Hesapçıoğlu, 1994, s.349). Eve verilen ödevler öğretmen tarafından kontrol edilip değerlendirildiğinde öğrencilerin öğrenmeye daha çok güdülenebileceği söylenebilir. Nitekim bu konuyla ilgili yapılan bir araştırmada da notla değerlendirilen ev ödevlerinin, notla değerlendirilmeyenlere kıyasla daha etkili bir öğrenme sağladığı sonucuna ulaşılmıştır (Walberg, 1984, s.24).

Özetle, bütün bu bulgular ışığında, söz konusu öğretmenlerin çoğunun ödev verme ve değerlendirme konusunda yeterince bilgi ve beceri sahibi olduklarını; dolayısıyla derslerinde ödevlerle ilgili hazırlığı ve değerlendirmeyi etkili kıldıklarını söylemek zor olsa gerektir. Ödevlerin etkililiği, onun belirli nitelikleri taşımasıyla doğru orantılıdır. Araştırmamızda yer alan öğretmenlerin verdikleri ödevlerin açık ve kesin olmadığı, öğrencilerin ilgisini uyandıracak nitelikte olmadığı, tekrar ve ezberlemeye dayalı olduğu, öğrenciler arasındaki bireysel farklılıkları gözetmeden verildiği, geribildirimlerinin yapılmadığı görülmüştür. Başka bir araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Aydın, 1996, ss.183-189). Bu durumun muhtemel nedenleri arasında öğretmenlerin verilen ödevin nasıl daha işlevsel niteliklere sahip olacağı konusunda yeterli pedagojik formasyona sahip olmamaları, ders süresinin az olması, iş yüklerinin çokluğu ve öğrenci sayısının fazlalığı olabilir.

2.3. Kulüp Etkinlikleri

Değer öğretiminde gerçekleştirilen ders dışı etkinlikler kategorisinde yer alan üçüncü tema, *kulüp etkinlikleridir*. 9 öğretmen (% 37.5), değer öğretiminde kulüp etkinlikleri gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Öğretmenlerle yapılan mülakatlarda bununla ilgili elde edilen veriler, aşağıdaki örneklerde görülmektedir:

"Erdemliler kulübü kurdum. Peygamberimizin kulübüne özenerek haksızlıkları önlemek için. Okulda küfredmeden konuşma, temiz olma, düşene yardım etme, ihtiyacı olana yardım etme, vb. erdemleri yaygınlaştırmak için. Her sınıfta ahlaki yönden iyi olan öğrencileri seçiyorum, hatta erdemliler sözleşmesi ve bildirgesi de hazırladım, çok güzel sonuçlar alıyorum. Çocuklar kendi mahallerinde de erdemliler kulübü diye kurmuşlar. Bir de kulüp esnek bir kulüptü, sen giremezsin değil de, davranışlarını düzeltirsen sen de girebilirsin şeklinde. Çocuklar buna girmek için epey yarışıyorlar." (Ö18)

“Sosyal sorumluluk ve yardımlaşma kulübü bağlamında kulüp faaliyeti olarak öğrencilerimden bir grup, bir ay boyunca huzurevinde yaşlılara gazete okudular. İzcilik yapmaya başladık öğrencilerle. Teorik boyutunu derste verdik. Pikniğe gittik. Bütün öğrencilerle etrafı temizledik.” (Ö1)

“Satranç dersinin kulüp öğretmeniyim ben. Sabır değerini orada öğretiyorum. Disiplinli olmayı satrançta öğretiyorum.” (Ö15)

“Kulüpler vasıtasıyla gerçekleştiriyoruz. Mesela sosyal dayanışma kulübünde ihtiyacı olanlara yardım etme gibi.” (Ö13)

“Benim sorumlu olduğum kulüp sağlık ve temizlik kolu. Önemli gün ve haftalarda onunla ilgili güzel afişlerin olduğu panolar hazırlıyoruz, okulun girişini süslüyoruz. Birkaç gün sürüyor.” (Ö23)

“Benim kulübüm sosyal yardımlaşma ve dayanışma. Çevremiz çok fakir muhit olduğu için evden giymedikleri eşyaları getiriyorlar, çocuklara dağıtıyoruz. Elele verelim yardım toplayalım kutusu oluşturduk. Biz orada para topladık çocuklarla. Bunlarla da fakir olan öğrencilere tişört aldık.” (Ö8)

Yukarıdaki öğretmen görüşlerinde de görüleceği üzere 9 öğretmenin gerçekleştirdiği kulüp faaliyetleri, öğrencilerin ders içinde öğretimi yapılan değerleri daha iyi anlamalarına ve uygulamaya geçirmelerine katkı sağlayabilir. Ayrıca bu tür faaliyetler, öğrencilere değerleri yaparak-yaşayarak öğrenme imkânı ve ortamı sağlayabilir (Arslantaş, 1989, s.126; Canbay, 2007, ss.163–164). Yapararak yaşayarak gerçekleşen öğrenmelerin kalıcılık niteliği daha yüksektir. Öğrencilerin çeşitli değerleri kazanmalarında, ahlaki gelişimlerini tamamlamalarında ve sosyalleşmelerinde kulüp türü sosyal etkinliklerin çoğu zaman ders içi etkinliklerden daha etkili olduğunu birçok araştırma sonucu da teyit etmektedir (Berk, 1992, s.1004; Sarı, 2007, s.3; Willis, 2006, s.246). Bu nedenle değer öğretiminde kulüpler vasıtasıyla gerçekleştirilen etkinliklere olabildiğince fazla yer vermekte yarar vardır. Öğrencinin ders içi ve dışındaki öğrenme yaşantıları arasında bir bütünlük kurulduğu takdirde, öğretmenler, öğrencilere değerleri daha iyi öğretebilir. Çünkü bu etkinlikler ders içi faaliyetlerle bütünleştiği oranda kalıcılık ve etkililik düzeyi artar. Ayrıca kulüp faaliyetlerinde istenilen amaçlara ulaşılabilmesi için, bu etkinliklerin dikkatli bir şekilde planlanmaları gerekir. Kulüp faaliyetlerine yer veren öğretmenlerin bu faaliyetleri ne kadar planlı ve düzenli bir biçimde gerçekleştirdikleri meselesi ise ayrıca araştırılmaya muhtaçtır.

Sonuç

“İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Değer Öğretiminde Gerçekleştirdikleri Ders Dışı Etkinlikler” adlı bu çalışmada değer öğretimiyle ilgili olarak 15 öğretmen (%62.5), çeşitli geziler gerçekleştirdiklerini, 14 öğretmen (%58.3) ev ödevlerinden yararlanmaya çalıştıklarını ve 9 öğretmen (% 37.5) kulüp etkinlikleri gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Araştırmamızda yer alan bazı öğretmenlerin

gerçekleştirdikleri ders dışı etkinlikler, öğrencilerin ders içinde öğretimi yapılan değerleri daha iyi anlamalarına ve uygulamaya geçirmelerine katkı sağlayabilir. Ayrıca bu tür etkinlikler, öğrencilere değerleri yaparak-yaşayarak öğrenme imkânı ve ortamı sağlayabilir. Araştırmamızda yer alan bazı öğretmenlerin ders dışı etkinlikler düzenlemesi önemli olmakla birlikte, onların değer öğretiminde ders dışı etkinlikleri nitelikli bir şekilde planlaması, düzenlemesi ve değerlendirmesi daha önemlidir. Değer öğretiminde ders dışı etkinlikler gerçekleştirdiklerini ifade eden öğretmenlerden elde edilen mülakat ve gözlem bulgularına bakıldığında, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun gezileri, ev ödevlerini ve kulüp faaliyetlerini etkili ve verimli bir şekilde planlama, düzenleme ve değerlendirme konusunda yeterince bilgi ve beceri sahibi olmadıkları anlaşılmıştır. Ders dışı etkinliklerle istenilen hedeflere ulaşılabilmesi için öğretmenlerin öncelikle ders öncesi hazırlık aşamasında ders dışı etkinlikleri planlamaları gerekir. Ama mülakatlarda ders dışı etkinliklerin düzenlenmesiyle ilgili olarak hazırlık yaptığını ifade eden herhangi bir öğretmene rastlanılmamıştır. Şu halde araştırmaya katılan bazı öğretmenler çeşitli kulüp faaliyeti düzenlediklerini veya ev ödevleri verdiklerini veya geziler gerçekleştirdiklerini ifade etseler de, öğretime hazırlık aşamasında ödev belirleme konusunu düşünmeyen öğretmenlerin bu konudaki uygulamalarının niteliğinin sorgulanmaya muhtaç olduğu söylenebilir. Değer öğretiminde ders dışında yapılan etkinlikleri ders içi çalışmalarla ne kadar bütünleştirebildikleri ise ayrıca ele alınmaya muhtaçtır.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, K. Ü. (2003). *Etkili öğrenme ve öğretme* (5.Baskı). İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.
- Alaylıoğlu, R., & Oğuzkan, F. (1976). *Ansiklopedik eğitim sözlüğü*. İstanbul: İnkılap ve Aka Yayınları.
- Arslantaş, Ö. (1989). İlkokullarda Eğitici Kol Çalışmalarında Karşılaşılan Güçlükler. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Aydın, M. Z. (2012). *Okulda değerler eğitimi*. Ankara: Nobel.
- Aydın, Ş. M. (1996). *Din dersi öğretmenlerinin pedagojik formasyonları*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- Babadoğan, C. (1990). Ev ödevlerinin eğitim programı içindeki yeri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 23(2), 745–767.
- Berk, L. E. (1992). The extracurriculum. *A project of American educational research association* içinde (Editör: J. Philip.). New York: Macmillian Library Reference.
- Bilen, M. (1999). *Plandan uygulamaya öğretim*. Ankara: Anı.
- Binbaşıoğlu, C. (2000). *Okulda ders dışı etkinlikler*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

- Canbay, A. (2007). İlköğretim okullarında sosyal etkinlikler ve müzik kulübünün önemi. *Milli Eğitim Dergisi*, (174).
- Demirel, Ö. (2007). *Kuramdan uygulamaya : eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Gündüz, İ., & Diğerleri. (2012). Dokuzuncu sınıf coğrafya derslerinde ders dışı etkinliklerin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *GEFAD / GUJGEF*, 32(2), 489–513.
- Hesapçıoğlu, M. (1994). *Öğretim ilke ve yöntemleri (Eğitim programları ve öğretim)* (3.Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
- Korkmaz, M. (2012). *Kur'an kursu öğreticilerinin eğitim-öğretim yeterlilikleri*. Ankara: TDV Yayınları.
- Köse, E. (2003). İlköğretim Düzeyinde Ders Dışı Etkinliklerin Akademik Başarıya ve Okul Kültürünü Algılamaya Etkisi. (Yayınlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- MEB. (2004). *Sosyal bilgiler programı ve kılavuzu (4-5)*. Ankara.
- MEB. (2010). İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Pieper, A. (1999). *Etiğe giriş*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sarı, M. (2007). Demokratik değerlerin kazanımı sürecinde örtük program: Düşük ve yüksek okul yaşam kalitesine sahip iki ilköğretim okulunda nitel bir çalışma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, (50), 150-200.
- Tosun, C. (1993). Din öğretiminde gezi gözlem yöntemi. *Din Öğretimi Dergisi*, (40), 23-32.
- Varış, F. (1988). *Eğitimde program geliştirme: Teori ve teknikler*. Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Walberg, H. J. (1984). Improving the productivity of America's schools. *Educational Leadership*, (41).
- Willis, H. E. (2006). The hidden curriculum. *Journal of Curriculum Studies*, (2), 246-250.